

Nr 206.

Av herr **Caap** m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till folk- och småskoleseminarier m. m.

Kungl. Maj:t har i proposition nr 175 till innevarande års riksdag framlagt förslag angående anslag för budgetåret 1942/43 till folk- och småskoleseminarier m. m. Det har därvid gällt — då en intagning av seminarieelever av kända skäl ansetts böra minskas — för Kungl. Maj:t att fatta ståndpunkt till frågan, var intagning av nya elever lämpligen borde ske och vid vilka av landets seminarier en sådan intagning vid vårterminen 1942 borde inställas. Kungl. Maj:t har därvid stannat inför att, med avseende på seminariet i Luleå föreslå, att någon intagning av elever ej skall ske vid nämnda folkskoleseminarium, vilken ståndpunkt även intagits av skolöverstyrelsen.

Detta indragningsförslag framlägges av departementschefen, trots att sådan intagning ansågs böra ske under år 1941 och trots att statsrådet i propositionen å sid. 40 erkänner, att »för elevintagning vid seminariet i Luleå kunna väl i huvudsak i år åberopas samma skäl, som motiverade intagningen av seminariets första klass». Men härtill fogar dock departementschefen den anmärkningen: »skälen äga efter sistnämnda intagning icke samma styrka».

Undertecknade kunna icke finna, att denna här sist nämnda uppfattning är riktig. Rörande denna fråga ansluta sig tvärtom undertecknade till den mening, som framkommit i en den 10 januari innevarande år till Konungen framförd underdånig petition från Norrbottens läns landstings förvaltningsutskott, vari anhålles, att Kungl. Maj:t måtte förelägga riksdagen förslag om intagning av elever även vid folkskoleseminariet i Luleå våren 1942.

Nämnda framställning grundar sig på en av en på området sakkunnig person gjord grundlig utredning rörande de förhållanden inom Norrbottens läns undervisningsområde, vilka kunna och böra läggas till grund för ett sakligt och rättvist bedömande av hela denna fråga.

I nämnda skrivelse framhålles först, att de skäl, som föranledde folkskolestyrelserna i Norrbottens län att i december månad 1940 hos Eders Kungl. Maj:t göra underdånig framställning om intagning av nya elever vid folkskoleseminariet i Luleå vårterminen 1941, alltfört äro för handen.

Framställningen i fråga är i övrigt av följande lydelse:

»Fortfarande gäller, att medan en *minskning* av lärarbehovet förutses i *andra delar* av landet, motses för *Norrbottens* vidkommande en *ökning*.

Fortfarande gäller även, att folkskollärartjänster i Norrbotten ogärna locka sökande söderifrån och att även oavsett inkallelserna till militär tjänstgöring

på grund av anbefalld förstärkt försvarsberedskap svårigheter föreligga att besätta särskilt kortare vikariat med formellt kompetenta sökande.

Denna Norrlands särställning i fråga om disponibla lärarkrafter för folkskolans behov kommer till synes även i en inom skolöverstyrelsen nyligen upprättad promemoria angående arbetslösheten bland folkskollärare, i det att förefintlig arbetslöshet befunnits vara lokaliserad huvudsakligen till södra och mellersta Sverige, liksom det även framgår, att av de folkskollärarinnor, vilka på grund av giftermål eller andra orsaker lämnat yrket och följaktligen under exceptionella förhållanden väl kunna påräknas som personalreserv men icke äro att betrakta som arbetslösa, endast ett förhållandevis ringa fåtal äro att påräkna för anställning här uppe.

Situationen i förevarande avseende den 1 oktober 1941 avspeglas för Norrbottens vidkommande i följande sammanställning, som upprättats med ledning av uppgifter från statens folkskolinspektörer i Norrbottens län å antalet vikarier å folkskollärartjänster vid sagda tidpunkt. Därvid erinras om påpekan- det i förenämnd promemoria, att tjänstledighetsciffrorna för denna tidpunkt pläga ligga något under medelsiffran för hela läsåret.

Antalet vikarier på folkskollärartjänster i Norrbottens län 1 oktober 1941.

	Å vakanta folkskollärar- tjänster	För tjänstlediga folk- skollärare		Summa vikarier	
		Hela antalet	Därav för inkallade lärare	Hela antalet	Därav för inkallade lärare
Icke pensionerade man- liga folkskollärare ..	2	17	8	19	8
Icke pensionerade kvinnliga folkskollä- rare	9	35	26	44	26
Småskollärarinnor ...		37	29	37	29
Pensionerade lärare ..		3	—	3	—
Andra personer		6	6	6	6
Summa	11	98	69	109	69

Jämföres denna sammanställning med i skolöverstyrelsens nämnda promemoria intagna motsvarande uppgifter för hela riket, finner man, att medan vid ifrågavarande tidpunkt cirka 7 % av antalet folkskollärarevikariat i riket förekommo i Norrbottens län, utgjorde där tjänstgörande vikarier tillhörande gruppen pensionärer samt småskollärarinnor och andra personer utan formell kom-

petens 24 % av motsvarande grupper i hela riket. Särställningen kan också uttryckas så, att medan i hela riket antalet vikarier tillhörande dessa kategorier utgjorde cirka 13 % av hela antalet vikarier, var motsvarande procenttal för Norrbottens vidkommande 42.

Emellertid skulle möjligen kunna invändas gentemot tanken på en intagning av elever vid seminariet i Luleå även våren 1942, att 47 elever beräknas avlägga folkskolläraryxamen därstädes vid denna tid, 24 år 1943 samt ungefär lika många år 1945, d. v. s. sammanlagt cirka 95 st. För att få en uppfattning om huruvida en sådan invändning vore befogad, är det av värde att söka bilda sig en föreställning om behovet av nyanställningar inom länet under den närmaste fyraårsperioden. Givetvis måste varje sådan förhandsberäkning bli osäker. Emellertid ha uppgifter inhämtats från samtliga skoldistrikt inom länet å dels antalet folkskollärare och folkskollärarinnor, som inträda i pensionsåldern 31/12 1941—30/6 1946, och å dels antalet nya folkskollärartjänster, som på grund av skolväsendets förändringar anses böra inrättas under samma tid. Det sammanlagda antalet utgör enligt dessa uppgifter 108. I ett par fall har ökningen uppgivits vara villkorlig, i det att den delvis gjorts beroende av ännu icke fattade beslut om inrättande av sjunde folkskoleår. Men till detta tal bör läggas vad som erfordras för att uppväga den brist på kompetenta lärarkrafter, som oavsett inkallelserna till militärtjänst redan förefinnes och varom tabellen över antalet vikarier den 1 oktober ger visst besked. Att något så när exakt angiva denna brist är icke möjligt, då å ena sidan av de kompetenta vikarierna för inkallade lärare åtskilliga kunna beräknas fylla de platser, som icke kompetenta nu uppehålla, men å andra sidan av de kvinnliga folkskollärarna äro åtskilliga, som av olika anledningar lämnat yrket och blott under exceptionella förhållanden och i begränsad utsträckning stå till förfogande som reserv. Vidare måste man nog också räkna med att bland vikarierna finnas åtskilliga, som på grund av arbetslösheten bland lärare söderut sökt sig hit upp, men som när arbetstillgången i södra och mellersta Sverige om någon tid blir större söka sig neråt igen. Till talet 108 måste dessutom läggas, vad som erfordras för att fylla uppkommande luckor på grund av dödsfall, transport till skoldistrikt utom länet, avgång från tjänsten på grund av giftermål o. s. v.

Även vid en mycket försiktig uppskattning torde man på grundvalen av det nu förebragta materialet kunna anse som sannolikt, *att före höstterminen 1946 behövas i Norrbottens län minst 125 nya folkskollärare, varför examinationen i Luleå 1942, 1943 och 1945 måste anses vara otillräcklig för att fylla detta behov.*

Merbehovet av folkskollärare orsakas av framförallt tre faktorer: de mindre folkskolornas avveckling, varvid småskollärarinnor ersättas av folkskollärare, inrättande av sjunde skolår samt befolkningstillväxten. Ehuru ovannämnda uppgifter om lärarbehovet under de närmaste åren grunda sig på de lokala skolförvaltningarnas uppfattning om den sannolika utvecklingen på respektive orter,

kan det vara av intresse att söka siffermässigt belysa åtminstone den sistnämnda av dessa faktorer. Följande sammanställning visar dels folkmängden inom länet den 31 december under vart och ett av åren 1928—1941, dels antalet levande födda inom länet under motsvarande år.

Folkmängden 31/12		Antalet levande födda
1928	195830	4969
1929	197410	4762
1930	199825	4923
1931	201642	4789
1932	202781	4826
1933	204351	4500
1934	206390	4592
1935	207533	4576
1936	208915	4675
1937	209974	4630
1938	211514	4714
1939	213074	4971
1940	216148	4803
1941	220087 (prel.)	5137 (prel.)

Lärjungebeståndet innevarande läsår rekryteras från årgångarna 1928—1934, i de fall sjunde skolår ej införts dock till ringa del av de år 1928 födda. Från årgångarna 1935—1941 äro folkskolorna rekryterade om 7 år. Det sjunde skolårets successiva införande kommer att oavsett födelsetalen medföra en avsevärd ökning av lärjungeantalet under de närmaste åren.

Födelsetalen ge i och för sig vid handen, att antalet levande födda per tusen invånare fortfarande ligger vida över riksmedeltalet, trots att det nedgått från 25,4 år 1928 till 23,3 år 1941. År 1928 var riksmedeltalet 16,05 och 1938 blott 14,85. Folkmängdsuppgifterna visa, att trots de starka konjunkturväxlingarna inom länet ökar folkmängden med ett par tusen människor om året, de två senaste åren avsevärt mera. Det sista årets avsevärda inflyttningsöverskott kan visserligen antagas till en del bero på med det pågående stormaktskriget sammanhängande förhållanden. Som ett sannolikt länge förblivande faktum kvarstår likväl, att födelsefrekvensen inom länet skapar ett i förhållande till folkmängden relativt stort behov av lärarkrafter. I samma riktning verkar givetvis också den glesa bebyggelsen.

Av uppgifter i dagspressen har framgått, att skolöverstyrelsen föreslagit intagning av elever i år vid folkskoleseminarierna i Lund, Göteborg, Linköping, Stockholm, Uppsala och Umeå, sammanlagt 6 avdelningar.

I skolöverstyrelsens motivering framhålles, att 7 à 8 avdelningar utan större risk kunna intagas på 4-årig linje 1942. Men oavsett om förslaget motiveras det

totala examinationsbehovet eller ej, är den föreslagna fördelningen på seminariorter överraskande med hänsyn därtill, att *elevintagningen väl främst bör avse att tillgodose lärarbehovet i de landsdelar, där sådant behov föreligger*. Det är dock konstaterat, att medan överskott på folkskollärare f. n. förekommer i mellersta och södra Sverige, råder *lärarbrist i landets norra delar*. Ändock föreslås 5 avdelningar i södra och mellersta Sverige och endast 1 i Norrland. Visserligen kan invändas, att det är skäligen likgiltigt, var i landet en folkskollärare erhållit sin utbildning. Men man kommer ändock ej ifrån erfarenhetens vittnesbörd, att det faktiska förhållandet är ett annat. Icke minst vad folkskoleseminariet i Luleå beträffar, är såväl rekryterings- som avsättningsräjongen mycket lokalt betonad. Att detta seminarium huvudsakligen utbildar lärare från Norrland för tjänstgöring i Norrbottens län, blev vid elevintagningen 1941, den enda som förekom i riket, verifierat på ett anmärkningsvärt slående sätt, i det att av de sökande voro enligt av vederbörande rektor lämnade uppgifter ej mindre än 83 % från Norrland, av de i inträdesprövningen deltagande 90,2 % och av de intagna 87,5 % därifrån. Fördelningen framgår närmare av följande sammanställningar.

Anmälda sökande med	student-examen	real-examen	övriga	Summa	%
Från Norrbotten	9	46	14	69	61,6
Från övriga Norrland	3	12	9	24	21,4
Från det övriga riket	3	8	8	19	17,0
Summa	15	66	31	112	

Antalet tentander med	student-examen	real-examen	övriga	Summa	%
Från Norrbotten	6	41	12	59	64,1
Från övriga Norrland	3	12	9	24	26,1
Från det övriga riket	1	5	3	9	8,7
Summa	10	58	24	92	

Antalet intagna med	student-examen	real-examen	övriga	Summa	%
Från Norrbotten	4	12	2	18	75
Från övriga Norrland	—	2	1	3	12,5
Från det övriga riket	1	1	1	3	12,5
Summa	5	15	4	24	

När såsom ovan framhållits ett avsevärt merbehov av folkskollärare inom Norrbottens län kan motses för de närmaste åren och Luleåseminariets uppgift i

förevarande avseende blivit den ovan antydda, synes det vara av omständigheterna starkt påkallat, att intagning av elever därstädes sker även våren 1942.

Under hänvisning till vad ovan anförts får Norrbottens läns förvaltningsutskott sålunda i underdånighet anhålla, att det täcktes Eders Kungl. Maj:t förelägga riksdagen förslag om intagning av elever vid folkskoleseminariet i Luleå våren 1942.»

De skäl, som i här nämnda skrivelse anföras — främst framhållandet av den större nativiteten inom Norrbotten och det faktiskt ökade behovet av folkskollärare under närmast kommande år inom länet — utgöra enligt undertecknades mening ett fullgott och övertygande motiv för en fortsättning av intagandet av elever vid folkskoleseminariet i Luleå. Härtill torde kunna läggas det argumentet, att det är synnerligen önskligt, att blivande folkskollärare inom Norrbotten i största möjliga utsträckning erhålla möjlighet att erhålla sin utbildning inom länet, då vi ha den uppfattningen att — särskilt då det gäller placering i avlägsna bygder — lärare från länet ha större möjlighet att i allmänhet trivas med de lokala förhållandena, vilket även kan resultera i en större effektivitet vid undervisningen.

Under hänvisning till vad här ovan anförts, hemställes alltså,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 175 måtte vidtaga den ändringen av propositionen att det uttalas, att intagning av elever skall vid folkskoleseminariet i Luleå ske vid vårterminen 1942 i samma omfattning som skedde under år 1941, samt

att därav föranledda ändringar vidtagas i budgetförslaget för 1942/1943.

Stockholm den 21 mars 1942.

Torsten Caap.

Sven V. Hansson.

C. I. Asplund.